

מדוע כדאי לטפח זני פרחים בישראל?

מאת נקדימון אומיאל, המחלקה לפרחים וצמחי נוי, מינהל המחקר החקלאי*

השאלה הוצגה בעבר ומוצגת גם כהווה בפי גורמים שונים בענף צמחי הנוי. מאחוריה מסתתרים הרהורים כלהלן:

- פרויקט טיפוח נמשך שנים ועולה בהשקעת משאבים כבדים.
 - האם למדינה כישראל כדאי, מבחינת גודל ויכולת כלכלית, להתחרות עם ענקים כארה"ב, צרפת, הולנד, אנגליה, גרמניה?
 - האם יש סיכוי לפרויקט כזה להניב זנים, שיהיו מוצלחים כדי התחרות, בתנאים כלכליים, במוצרי טיפוח מחו"ל?
 - מדוע לא לייבא (אינטרדוקציה) מספר רב של זנים מחו"ל, ולבחור את המוצלחים ביותר לגידול בישראל?
 - היש בנמצא ידע וכשרונות מקומיים, המסוגלים לבסס פרויקט טיפוח נושא פירות חיוכיים?
- השאלות הנ"ל, ועוד רבות אחרות, מציגות בעיקר את התפיסה הפיסיולוגית-אגרוטכנית, ומתעלמות משיקולים גנטיים-כלכליים. שאלות אלו מגלות נטייה לדחות על הסף את העיסוק בעניין זה בישראל. אולם, בחינתן מתוך שיקולים גנטיים וכלכליים עשויה להביא למסקנות הפוכות.

נתחיל בשיקולים גנטיים (= איקולוגים). עונת הגידול המרכזית, בישראל, של פרחים לייצוא – היא בחורף, ואילו עונת הייצור

העיקרית באירופה היא בקיץ. הסתכלות מעמיקה בטבלה 1 מובילה למסקנות מעניינות. מבחינת הצמח, טיפוחו להתאמה בעונת החורף בישראל שונה לחלוטין מהנדרש מצמח שטופח באירופה לגידול בקיץ האירופי; וזה מבחינת תנאי אורח-יום, עצמת אור וטמפרטורות במשך העונה. לגורמי-סביב אלו השפעה רבה על התפתחות הצמח ועל הכמות והאיכות של היכול המתקבל. סביר אפוא, כי רבים מהזנים שטופחו באירופה, למשל, לא ישיגו בארץ את פוטנציאל היכול האפשרי, בשל מגבלות גנטיות-פיסיולוגיות בהתאמה לתנאי-סביב דוגמה: צמחים הדורשים יום ארוך לפריחה – יתקשו לפרוח בתנאי היום הקצר של חורף בישראל, אלא אם נשנה את תכונותיהם הגנטיות ונביא לידי כך שיוכלו לפרוח גם ביום קצר. לחילופין, אפשר לתת לצמחים אלו תאורה מלאכותית בחורף הישראלי; אך לכך יש מחיר, שהתמורה לא תמיד מכסה אותו. במקרים אחרים, הגורם המגביל הוא הטמפרטורה. דוגמה: יש צמחים הדורשים מנת צינון כדי לקבל אינדוקציה לפריחה: עדעד, ציפורן כרכטוס ועוד. צמחים אלו מקבלים את הדרוש להם בתחילת האביב של אירופה; אולם בישראל יקבלו את מנת הצינון במשך החורף ויפרחו באביב או בקיץ. לאחר עונת הייצוא. שוב: לפעמים (לא תמיד) אפשר לתת את מנת הצינון הדרושה על-ידי קירור השתילים (כגון של עדעד) בתנאים מבוקרים. אך גם זה כרוך בהוצאות, ולא תמיד מהווה פתרון מעשי מספק. בעיקר כאשר שוררים תנאי שרב לאחר השתילה, והצמחים עוברים תהליכי דהידרנליזציה. הטמפרטורה משפיעה גם על עצמת הצמיחה

טבלה 1. תיאור ההבדלים בתנאי-סביב באירופה לעומת ישראל, בעונה המרכזית של גידול צמחי נוי ופרחים לייצוא.

קצץ	אביב	חורף	סתיו	אירופה	עונת גידול:
מרכז העונה	שוליים	—	שוליים	ישראל	אירופה
—	שוליים	מרכז העונה	שוליים	ישראל	ישראל
בינונית	נמוכה	נמוכה מאוד	נמוכה	ישראל	אירופה
גבוהה מאוד	גבוהה	בינונית	גבוהה	ישראל	ישראל
ארוך	בינוני	קצר	בינוני	אירופה	ארוך יום
ארוך	בינוני	קצר	בינוני	ישראל	ישראל
בינונית	מועטה	מועטה מאוד	מועטה	אירופה	עצמת אור:
מרוכה מאוד	מרוכה	מרוכה-בינונית	מרוכה	ישראל	ישראל

pH בקרקע: אירופה pH חומצי – אין בעיות בהזנת כרום
ישראל pH בסיסי – בעיות בהזנת כרום

אירופה אביב – קיץ – סתיו
ישראל סתיו – חורף – אביב

מהלך עונת גידול:

* פירסום של מינהל המחקר החקלאי, סדרה ה' 1983, מס' 1389.

השיקולים הכלכליים הופכים גם הם, במבט שני, לקטליזטורים לטיפוח זנים בארץ. דוגמה: בציפורן ננסי משלחת מדינת ישראל בשנים האחרונות, בכל שנה, כ-400,000 דולר כתמלוגים על שימוש בזנים מטיפוח חו"ל; וזה כאשר רק 30% - 50% מהזנים המגודלים מוגנים ונושאי תמלוג. לקראת אמצע שנות ה-80 צפוי, שרוב הציפורן שייגדלו בארץ יהיה מזנים מוגנים נושאי תמלוגים, והישוב פשוט מראה כי דחיית זני חו"ל והשאת התמלוג בישראל (ידע כמחליף יבוא) נותנים תמריץ כלכלי מעניין למשקיע בפיתוח זנים מקומיים. שיקול כלכלי אחר הוא פוטנציאל שיפור היבול והאיכויות של מוצרים מטיפוח מוקמי. פוטנציאל זה קיים מעצם קיום הסיקור לים הגנטיים-פיסילוגיים, ולמשק הלאומי פירושו הגדלת הכנסות החקלאי מגורמי ייצור (הון, קרקע, מיתקני יצור) קיימים, והגדלת כושר ההתחרות או ההישרדות של הענף בישראל לעומת מתחרים בייצור בחו"ל.

שיקול כלכלי נוסף הוא - אפשרות ביסוס זנים ישראליים אצל מגדלים בחו"ל. כשמדובר בייצור בעונות המשלימות את הייצור הישראלי (כגון הקיץ באירופה), היתרון הוא בכך שהמוצרים נמצאים בשוק במשך כל השנה, עם אפשרות לשמור על רמת מחירים והיקף שוק הנובעים מהרגלים קבועים של הצרכן. אף אין להתייחס בביטול לאפשרות מכירת ידע לחו"ל, הן בצורת הכנסות מתמלוגים והן בצורת יצוא חומר-ריבוי המהווה מכירת תשומות עם רכיב ידע גבוה, לעומת מכירת המוצר הסופי - פרח, שעליו בעיקר מבוסס הייצור בענף כיום.

ועל קצב התפתחות הצמחים. גם כאן, טיפוח לתנאי ישראל - סתיו הם וחורף עם טמפרטורות בינוניות - מאפשר למצות את פוטנציאל הצמח בצורה חיובית יותר. באירופה, לעומת זאת, בחלק לא קטן מתכניות הטיפוח, אלמנט הטמפרטורה נראה מזוית שונה, והמטפח דואג יותר לעמידות המצח לקרה ולקיפאון מאשר לקצב צמיחה נאות ולעמידות כתנאי טמפרטורות גבוהות.

גורם אחרון מבחינת תנאי-סביבה הוא תומציות הקרקע. באירופה האדמות תומציות, ובתנאים אלו קל לצמח לספק את דרישותיו להונה ביסודות שונים, בעיקר כברזל. לעומת זאת, בישראל תגובת הקרקע בסיסית, דבר המקשה על הצמח לספק את דרישותיו בעיקר כברזל, וכתוצאה מכך הוא סובל מכלורוזיס. רוב זני היבוא של סיפן סובלים בישראל מכלורוזיס, במידה זו או אחרת. פתרון הבעיה על-ידי ריסוסים בסקווסטרן נוגס חלק ניכר מהכנסתו הפוטנציאלית של המגדל ותורם את חלקו לחוסר רווחיות של הגידול. בטיפוח זני סיפן ישראליים מגודלים הזורעים בקרקע בעלת תגובה בסיסית, ועוד בשלבי הברירה הראשונים נפסלים כל הפרטים הסובלים מכלורוזיס, ונשארים הפרטים המסוגלים, בתנאים אלו למלא את תצורתם כברזל. אכן, זני הסיפן שטופחו עד כה בארץ עמידים לכלורוזיס, ועשויים להיות רווחיים יותר לחקלאי. זנים אלו גם מתאימים יותר לתנאי הטמפרטורה ואורך היום לגידול חרפי בישראל, ונותנים פריחה חרפית טובה יותר במרכז העונה, כאשר המחירים בשווקים הם בשיאם.

שיקולים של איכות ומקוריות ידע מקומי - גם הם לא צריכים, כיום, להדאיג את מקבל ההחלטות. ההישגים עד כה בתחום זה - מרשימים בהחלט. הזן הראשון שטופח בארץ במגמת יצוא, נרקיס זיוה, כבש לעצמו שווקים נרחבים בעולם, תוך דחיית מתחרים. הזן מיניסטאר בציפורן, הנפוץ באירופה, טופח בידי חוואי פרטי בישראל. טופחו בארץ זני סיפן (7 זנים), נרקיס (5), עדעד (1), שושן (2), ציפורן (15) וכלנית (14), ובכל מקרה מסתמנת יחודיות למוצר המקומי.

מצפה מכמנים
על הר כמון שבגליל

קולט משפחות

המעוניינים בחברה מצומצמת עם קשר למקום ולאדמה ומוכנים לעבוד קשה לשם כך

פנו לת"ד 656 כרמיאל

טל' 04-985557

